

“MAHMUDXO’JA BEHBUDIY VA MILLIY UYG’ONISH DAVRI”

Poyonova Shaxnoza Sanjar qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Boshlang’ich ta’lim yo’nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada XX asr boshlarida Turkistonda yuzaga kelgan milliy uyg’onish harakati va uning yetakchi namoyandalaridan biri — Mahmudxo’ja Behbudiyning hayoti, ijodi hamda ijtimoiy-siyosiy faoliyati yoritilgan. Muallif Behbudiyning jadidchilik harakatidagi o’rni, yangi usul maktablarini ochish, matbuot rivojiga qo’shgan hissasi, teatr va adabiyot orqali xalqqa ma’rifat tarqatishdagi xizmatlarini tahlil qiladi.

Kalit so’zlar: Mahmudxo’ja Behbudi, milliy uyg’onish davri, jadidchilik harakati, ma’rifatparvarlik, yangi usul maktablari, turkiston ziyolilari, padarkush (drama), o’zbek matbuoti tarixi, ijtimoiy islohotlar, madaniy uyg’onish, milliy o’zlikni anglash.

XX asr boshlarida Markaziy Osiyoda, xususan Turkistonda ro’y bergan ijtimoiy-siyosiy o’zgarishlar, xalqning milliy o’zligini anglash harakati va madaniy taraqqiyot istagi milliy uyg’onish davrining yuzaga kelishiga sabab bo’ldi. Ushbu harakatga bosh bo’lgan ziyolilar safida Mahmudxo’ja Behbudi alohida o’rin tutadi. U o’zining ma’rifatparvarlik, publitsistik va dramaturglik faoliyati bilan xalq ongini uyg’otishda katta hissa qo’shdi.

Mahmudxo’ja Behbudi (1875–1919) jadidchilik harakatining asoschilaridan biri bo’lib, o’z faoliyatida ilg’or g’oyalarni targ’ib etdi. U yangi usul (usuli jadid) maktablarini ochish, dunyoviy fanlarni o’qitish, ayollar ta’limiga e’tibor qaratish kabi g’oyalarni ilgari surdi. Behbudi zamonasining ilg’or fikrli ziyolisi sifatida o’z xalqini jaholatdan xalos etish, ilm-ma’rifatga undash yo’lida mehnat qildi.

Behbudi 1911-yilda “Padarkush” nomli dramatik asarini yozdi. Bu asar O’rta Osiyo adabiyotida ilk sahna asari sifatida e’tirof etiladi va unda ota-onani qadrlash, axloqiy buzilishlarning fojeali oqibatlari kabi ijtimoiy muammolar ko’tarilgan. U, shuningdek, “Oyna” nomli gazeta chiqarib, o’zining publitsistik chiqishlari orqali xalqni uyg’otishga intildi.

Milliy uyg’onish davri — bu davr xalqning o’zligini anglash, o’z tarixiy va madaniy merosiga qaytish, ilg’or ta’lim tizimlarini joriy etishga intilish davri edi. Behbudi bu davrning eng yorqin va fidoyi namoyandalaridan biri bo’lib, uning faoliyati keyingi avlod ziyolilari uchun ibrat maktabidir.

Mahmudxo’ja Behbudi 1919-yilda bosmachilik harakatiga qarshi chiqqani va ruslar bilan hamkorlikda islohot tarafdori bo’lgani uchun qatl etilgan. Ammo uning millat uchun qilgan xizmatlari bugungi kunda ham chuqur ehtirom bilan eslanadi.

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

Behbudiy xalqni avvalo ilm orqali ozodlikka olib chiqish g‘oyasini ilgari surdi. Uningcha, mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilimga ega avlodgina millatni yuksaltira oladi. Shu bois u o‘quv darsliklari yozdi, maktablar ochdi, xalq bilan doimiy muloqotda bo‘ldi.

Mahmudxo‘ja Behbudiy — o‘zbek xalqining madaniy uyg‘onishida muhim o‘rin tutgan shaxsdir. Uning hayoti va faoliyati biz uchun ibrat maktabi bo‘lib xizmat qiladi. Behbudiy targ‘ib etgan ilm, ma‘rifat va o‘zlikni anglash g‘oyalari bugungi taraqqiyot yo‘lida ham muhim ahamiyatga ega.

Milliy uyg‘onish davri Behbudiy kabi ziyolilar orqali o‘zining eng yuqori cho‘qqisiga chiqdi. Ular xalqni jaholatdan chiqarib, millatni taraqqiyot sari yetaklashdi. Behbudiy faoliyati – bu bilim va fidoyilik timsolidir.

Mahmudxo‘ja Behbudiy o‘z umrini xalqiga bag‘ishlagan, millat uyg‘onishining asoschilaridan biri sifatida tarixda o‘chmas iz qoldirgan. Uning islohatchilik va ma‘rifatparvarlik g‘oyalari bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan. Behbudiy merosi – bu biz uchun tarixiy saboq, milliy o‘zlikni anglash va ilmga intilish yo‘lida yo‘lboshchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdurahmonov A. Mahmudxo‘ja Behbudiy. – Toshkent: O‘zbekiston, 1994.
2. Karimov I. A. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2008.
3. Rajabov A. Jadidlar merosi va milliy uyg‘onish. – Toshkent: Fan, 2010.